

Listje in cvetje.

Nekaj cvetličja iz pesništva.

(Nabira in razkazuje St. pl. Orlovič.)

Pokojni gosp. Mgr. Jeran, naš nepozabni mladinaljub, je večkrat rekel: »Pesniki se pridno oglašajo, obetajo se nam boljši časi«. Po tem izreku smemo tudi »Vrtcu« prerokovati dobrih časov, ker se v njem pridno oglašamo razni pesniki. Saj si pa tudi niti misliti ne moremo leposlovnega lista brez miloglasnih pesnic, osobito če je tak list namenjen mladini. Vsako nepopačeno, zlasti še mladinsko srce ima veselje do poezije, do lepih pesnij. Le škoda, da se nekateri vse prepovršno bavijo s pesništvom ter ob tem prezrejo njega najlepše krasote.

Kaj pa je pravo za pravo to, kar nam tako zelo omiljuje lepo dovršeno pesnico? Zakaj se pač pesništvo tako ugodno odlikuje nad prozo? Marsikaj mora tu sodelovati, česar se navadni čitatelj niti ne zaveda ne. Pesem mora imeti posebno odbrane, vzvišene misli; mora imeti poseben pesniški jezik, ki se mora klanjati strogim pesniškim zahtevam itd. Pesniška dela radi primerjamo cvetlicam. Pravi poznavatelj cvetlic ne opazuje le površno, marveč si te ljubke božje ogleduje natanko ter ne prezre najmanjše mičnosti. Istotako zna lepoto pesništva prav ceniti le oni, kateri si ga ne ogleduje le površno, marveč zna razkrojiti in uvaževati posebej vsako malenkost. Da bi vsaj nekoliko pospešil tako temeljito in prekoristno opazovanje, namenil sem se čitatelje ljubega nam »Vrtca« opozarjati na razne lepote teh krasotic, rastočih po livadah našega pesništva. Pričnem s tako zvanimi podobami.

I. Podobe.

Podobe v pesništvu in govorništvu lahko razvrstimo v tri vrste: primero (comparatio), prenose (trope) in like (figure.) V primeri postavimo poleg pravega izraza še drug izraz, ki pomeni kaj imenitnejšega, vzornejšega, da se pokaže pravi izraz v lepši luči. V prenosih (prilikah) pa se to, o čemer govorimo, niti ne imenuje, marveč se mesto pravega izraza rabi drug sličen ali soroden izraz. V likih pa, ki se navadno imenujejo podobe (v ožjem smislu), se ne jemlje tolikanj ozir na znotranji pomen besedij, marveč na zunanje lice izrazov in stavkov, v kakem redu stojé besede in stavki, kako se med seboj vežejo, ponavljajo itd. Liki so nekako umetno igranje z besedami in v nekem smislu bi je smeli primerjati likom v geometriji. Kaj se vé, morda imajo tudi od tod svoje ime.

Podobe so silno velikega pomena v pesništvu, ker so krepka podpora razumu, a še bolj domišljiji in čustvom. Ravno spretno odbrane podobe največ pomorejo v to, da čitatelj s pesnikom somišlja in sočustvuje.

A) Primera.

Primera pridruži pravemu izrazu še drug izraz, ki jednako deluje na domišljijo in srce, toda krepkejše. N. pr. stavek: »Naši vojaki so se borili junaško«, je veliko krepkejši, ako rečem s primero: »Naši vojaki so se borili kakor levi.«

V primeri se razlikuje vedno troje: 1. primerjani predmet, ki ga hočemo s primero bolj pojasniti (Comparandum), v prej navedenem stavku: »Naši vojaki«; 2. pomožni predmet, s katerim primerjamo (Comparatum): »levi«; 3. vezoči člen (Tertium comparationis) ali to, v čemer sta si oba predmeta podobna: »junaško«. Primero zasledujemo v mirno se razvijajočem pripovedovanju, torej v epiki; v liriki jo vsprejema malo ne le elegija. Tudi v navadnem govoru se šestokrat nahaja, n. pr. nebo je jasno, kakor ribje oko; obleka je bela, kakor sneg itd. Veznikov, vezočih oba dela primere, imamo več, zlasti: »kakor, kot, ko, kakor-takó, jednači, je podoben, jednak« itd.; včasih se veznik tudi opusti.

Nekateri primeri:

Beseda sladka domovina
Ne prideš več mi iz spomina,
Kot iskra živa v srcu tliš.
(A. Fraprotnik.)

Njih srce je čisto prav kakor zlato.
(„Slovenska dežela“.)

Lepo ko angelji
V cvetju nedolžnosti
Sladko prepeva
Slovensko dekle. (Virk.)

Poješ veselice,
Kakor ptič sladko. („Sarafan“.)

Sinček mali, rožce te-le,
Bolj kot mrzli snežec bele,
Imenujejo se slak. (L. Toman.)

Ko nebesa večne slave
Te cvetlice čisto plave
Lepe so plavičice;
Kakor zvezda neba cesti
Moraš biti vedno zvesti,
Vredni sin Slovenije. (L. Toman.)

Ko spred pene pena zgine,
Ura uri se ugane. (Fr. Svetličič.)

Rad bi tamo bil,
Kjer po dragah bistra reka
Kakor živo srebro teka. (V. Orožen.)

Ko v tibotni noči kratka
Sanja umakne se od nas,
Zbežala je doba sladka,
Let otročjih mili čas. (J. Bilec.)

In votlo, kot grom
Iz dalje grmi,
Srdito in bridko
Junak govori. (Gregorčič.)

Oj drago oljkovo drevo,
Pozdravljam te srčno, srčno!
Kot travnat otok v puščavi,
Prijazno tukaj zeleniš.
Vojak ponosen se mi zdiš,
Stoječ po bitvi na planavi. (Gregorčič.)

V tem primeru opazimo tudi »katahrezo«, t. j. kopičenje primer za isti predmet. Starejši estetiki so jo imeli za napako, a novejši jo dovoljujejo, ako se ne trga celota podobe.

Primeri dobi časi obliko vprašanja. Pesnik vpraša oljko, zakaj ji je prizanesla smrt, ali mar zato,

»Da živ nagroben spomenik
Iz mrtvih tal štrliš navpik?« (Gregorčič.)

Posebno umetna je primera, kjer ni možni del samostojno izražen in ločen, marveč tvori del primerjanega:

Za hrib krvavo solnce pada,
Ravan pokriva črni mrak;
»Le teci, teci, krvca mlada«,
Umirajoč ječi junak.

Pesnik pripoveduje dogodek in narava sama navede primero, ne da bi bilo to posebej naznačeno.

Antitetično (nasprotno) učinkuje primera nepodobnega:

Saj ptičji rod se vrača zdaj
Domov, glasno žgoleč;
Mi sveta tla domača zdaj
Pustili smo trpeč. (Gregorčič.)

Navadno pojasnjuje primera le jedno predstavo; včasih pa se primerja v več točkah, zlasti večstransko razvijajoče se dejanje. Taka sestavna primera se imenuje (še posebej) prilika:

Ladija meni domovje,
Polje neskončno morje,
Klasi rumeni valovje,
Kedar je žarki zlate. (A. Umek.)

Ogibati se je pesniku temnih primer, kjer sličnost obeh predmetov ni lahko razvidna, neprikladnih, ki niso v pravi zvezi z glavno mislijo, nepotrebnih, ako se dá brez primere ravno tako jasno povedati.

Iz mojega spisovnika.

(Priobčil Ant. Maier.)

8. Pravljica o povodnem možu.

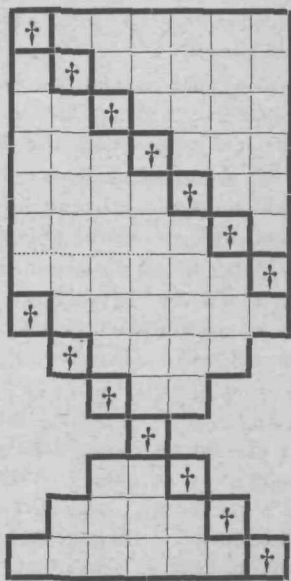
Bilo je l. 1547., na prvo nedeljo meseca julija. Ob vodnjaku na Starem trgu v Ljubljani, kjer je stala košata lipa, zbrali so se

sosedje, kakor je bilo to že davna navada. Tukaj so ob prijetni godbi jedli, pili in plesali. Ko je bilo že vse jako veselo, pristopi mladenič in podá vsakomur posamič roko. Vsem pa je bilo kaj čudno pri srcu, zakaj tujčeva roka je bila popolnoma mrzla in mehka. Izbral si je za plesalko lahko-miselno deklico. Ko se nekolikokrat ž njo zavrti, priplešeta od lipe do Ljubljance. Ondu pa skoči plesalec z deklico vred v vodo in oba izgineta. Ta mladenič ni bil nihče drug nego povodni mož.

Uganite, kaj vam želi g. urednik!

Sostavite teh-le trintrideset zlogov: bet, blod, bor, bres, bu, če, dra, du, e, ho, hr, kev, klju, kro, l, lo, mo, nač, no, o, o, pu, sa, šča, te, va, va, vel, ven, vi, vre, žnik — v besede spodaj podobe stoječega pomena ter jih napišite v vodoravne vrste. Dijagonalni, s križi zaznamovani vrsti povesta, kaj vam posebno želi in vošči g. urednik.

1. hrvaško mesto,	8. obleka,
2. kuhinjska oprava.	9. zver kunjega ple-
3. sadno drevo,	mena,
4. pust in nerodoviten svet,	10. sorodnik,
5. ptica,	11. soglasnik,
6. dvoparkljar.	12. očak,
7. mož svetega stanu,	13. del telesa,
	14. del kolovrata.

(Odgonetka in imena rešilcev v prihodnjem listu.)

Uganka.

(Priobčil Smiljan Smiljanič.)

Jaz poznam okrogel grad.
Nima oken, nima vrat.
V njem zaprt je vitez mlad.
Lastna mati čuva zide,
Da iz ječe ne uide.

Ali vitez je junak,
On bi rad na jasni zrak,
In uprè se v steno jak.
Stena se razpoči mi,
Vitez vèn poskoči mi.
Deca, saj poznate ga,
Viteza možatega?

(Odgonetka uganke v prihodnjem listu.)

Vabilo k naročbi.

V toliko letih si je „Vrtec“ že tako utrdil zaupanje naše dobre mladine in vnetih mladinoľubov, da ga nam ni treba šele v novo priporočati. Vendar je pa še vse premalo razširjen in v slovenskih družinah ne tako udomačen, kakor bi se mu spodobilo. Zato prosimo, naj bi mu naši dosedanji naročniki in prijatelji privabili še drugih podpornikov. Ta naša prošnja je tem nujniša, ker se bode čisti dobiček, če ga bo kaj, porabil za prekoristno napravo „Pripravníški dom“.

Veseli nas, da se poleg starjših tudi mlajši slovenski pisatelji tako živo zanimajo za „Vrtec“ in „Angeljčka“. Radi bi jim naklonili še večje veselje s tem, da bi se njihovi vrli spisi še nekoliko bolj razširjali. Skrbeli bomo tudi, kakor do sedaj, za mične slike, zlasti iz mladinskega življenja; posebno pa za jedrnate sestavke razne vsebine, v vezani in nevezani besedi.

„Vrtec“ bode izhajal še dalje takisto, kakor doslej. Cena listu s prilogo vred ostane dosedanja: 2 gld. 60 kr., priloga „Angeljček“ se lahko dobiva tudi posebej in stane na leto samo 60 kr. (Na deset izvodov pod jednim zavitkom jeden po vrhu.)

Ob tej priliki opozarjamo zlasti gospode slovstvenike na to, da je bila ob prekupu „Vrtca“ v kupni pogodbi izrečno povdarjena tudi pravica do spisov poprejšnjih letnikov. Ako se namreč preveč ponatiskuje, zgublja prvotno delo svojo ceno.

Naročnina in vsi spisi, namenjeni „Vrtcu“ in „Angeljčku“, naj se pošiljajo z naslovom: Anton Kržič, c. kr. profesor v Ljubljani, sv. Petra cesta št. 76 (župnišče) ali pa krajše: Uredništvo „Vrtčeveo“ v Ljubljani. V Ljubljani se naročnina tudi lahko oddaje v „Katoliški Bukvarni“.

Od poprejšnjih letnikov so pri g. Tomšičevi, sv. Petra cesta št. 6, po nižani ceni še na prodaj ti-le letniki: 1877, 1882—1893, jeden vezan 1 gld. 50 kr., nevezan 1 gld. 20 kr., letnik 1894 pa stane vezan 2 gld. 60 kr., nevezan 2 gld. 30 kr. — Pri uredništvu pa se dobiva „Vrtec“ 1895 in 1896 s prilogo „Angeljček“ oboje vezano letnik po 2 gld. 60 kr.; samo „Vrtec“ vezan jeden 2 gld. 10 kr. in samo „Angeljček“ vezan jeden 50 kr.; „Angeljček“ I. in II. tečaj pa jeden 40 kr. — Ako se kupi hkrati več iztisov, se cena še primeroma zniža.

One p. n. naročnike, kateri še niso poravnali naročnine, prosimo, naj storijo to kmalu, ter naj se sploh blagovoli naprej plačevati naročnino, kakor je pri časnikih navada.

Današnjo številko smo poslali nekaterim mladinoľubom na ogled; komur list ne ugaja, prosimo, naj ga nam vrne pod istim zavitkom.

Urednik in založnik.

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsacega meseca in stoji s prilogo vred za vse leto 2 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 30 kr. — Uredništvo in upravníštvo sv. Petra cesta št. 76, v Ljubljani.

Izdajatelj, založnik in urednik **Ant. Kržič**. — Natisnila Katoliška Tiskarna v Ljubljani.